

A SÁMÁN-TÓ LEGENDÁJA

NAGY BEÁTA BOGLÁRKA

Bevezető

1994 szeptemberében lehetőségem nyílt arra, hogy a Tajmir-félszigetre utazzak. Dudinkában két nganaszan nemzetiségű adatközlővel dolgozhattam. Ekkor jegyeztem le Aleksandr Čeleevič Momdetól¹ két tó elnevezéséről szóló legendát. Ezek közül az egyik a Kutya-tó legendája (ennek szövegét később közlöm), a másik a Sámán-tó² legendája. A tó nevről szóló legenda adatközlőm tollából már megjelent a Tajmyr című lap 1994. június 15-i számában orosz fordítással együtt. A legenda egyébként orosz nyelven olvasható még a Современное хозяйство, культура и быт малых народов Севера (Moszkva 1960 60. old.), ill. a Фольклор народов Таймыра выпуск 3 (нганасанский фольклор) (Dudinka 1992 42. old.) című gyűjteményekben.

Mivel az adatközlőm által a Tajmyr című újság úgynevezett nganaszan oldalán³ megjelentetett szöveg és a nekem elmondott szöveg között tartalmi és nyelvi eltérések is vannak, érdemesnek látom az általam lejegyzett változat közlését. A szöveget magyar fordítással adom közre. A fordítás során viszonylagos szöveghűségre törekedtem. A magyarázatokat lábjegyzetben közlöm, a magyar fordítás során szükséges, de a nganaszan szövegben nem szereplő szavakat zárójelbe tettem.

¹Momde 1945-ben született Ust'-Avamban, hosszabb ideig élt Voločankában. Jelenleg Dudinkában lakik.

²A tó a Dudipta folyó egyik jobb oldali mellékfolyójától nem messze fekszik. A tóhoz legközelebb eső település Pajturma.

³A nganaszanok egészen a legutóbbi évekig nem rendelkeztek írásbeliséggel. Tereščenko elképzeléseire támaszkodva 1989-ben A.A. Barbolina, A. A. Momde, A. Č. Momde, E. A. Helimski dolgozta ki a nganaszanok ábécéjét, ami végleges formáját 1992-ben nyerte el. Ez a munka tette lehetővé, hogy a Dudinkában kiadott Tajmyr című újságban nganaszan nyelven írt szövegek is olvashatók legyenek. A próbaszám 1990. december 5-én jelent meg. 1993-tól viszonylagos rendszerességgel (havonta, kéthavonta) olvashatnak anyanyelvükön a nganaszan nemzetiségűek. A cikkek nagy részét A. Č. Momde írja. A Rodnaja reč' rovatban a nganaszanon kívül nyenyecül és dolgánul is jelennek meg cikkek, versek, rövid közlemények.

Sámán-tó

1. A tundrán van a Sámán-tó. 2. Ez a Sámán-tó két megállásnyira⁵ van a folyótól. 3. A folyó⁶ neve Dudipta. 4. Állítólag, régen, a Sámán-tó partja mentén vonultak a nganaszanok. 5. Valamikor onnan, a tudráról, a nyári szállásukról elvándoroltak a víz befagyásának idején. 6. Azt beszélik, hogy egy nemzetség (ott) maradt. 7. Ott volt egy sámánjuk. 8. A víz befagyásának az idején ez a sámánjuk sámánizálván, úgy mesélik, ezt mondta: 9. Merítsetek el engem ebben a tóban, csináljatok a számomra (egy) nagy léket (és) merítsetek el minden sámán viseletemmel együtt. 10. Így elmerítvén engem, az erdő felé menjete, töltsétek a telet az erdőben. 11. A tél befejeződte, tavasszal aztán a víz kinyílásakor⁷, a tó megjelenésekor, akkor maradjatok ott. 12. Három léket vágjatok. 13. Ebbe a három lékbe kampókat (eresszettek) le, a három kampót őrizzék. 14. Ezen az éjjelen, három éj elteltével, amikor három éjszaka eltelt, az öreg emberek ezeket a lékeket nézzék meg. 15. A sámán így sámánizálván, természetesen a sámán szavát mindet teljesítették azok⁸ szerint. 16. Léket vágta neki. 17. Ebbe a lékbe a sámánt minden sámánruhájával elmerítették. 18. Ez a víz befagyott, a víz befagyásakor ők délnek⁹ vándoroltak. 19. A tavasz megérkeztek, tavasszal, amikor a víz éppen kinyílt, amikor a tavon megjelentek a lyukak, a sámán szava szerint három léket vágta ezen a Sámán-tavon. 20. A három léket őrizték. 21. A harmadik napon éjjel, úgy beszélik, két fiú őrizte a réneket. 22. Ezek a pásztorok a réneket őrizvén, állítólag, így szóltak: 23. Ó! Miféle lécek ezek, nézzük meg. 24. Megnézték hát a középső léket, állítólag a kampó nehéz volt. 25. Azt felfelé húzni kezdvén, a nagy sámán megjelent, minden ruhája felfelé meredve. 26. Természetesen megijedvén, fiatal fiúk lévén, a kampót hirtelen elengedték. 27. A sámán, úgy hírlik, így szólt, úgy hírlik, a vízből (így) szólt: 28. Ó! Nagy kárt okoztak nekem.¹⁰ 29. Ettől kezdve a nganaszan nemzetség minden évben a vízbe fog fulladni. 30. Így ez a két fiú természetesen megijedvén elmesélték (a történeteket). 31. Hogy mi történt velük, nem tudom. 32. Ez a Sámán-tó így lett örökre Sámán-tó. 33. Vége.

⁵A nganaszanok kb. 15 km-ként állnak meg pihenni. Tehát a két megállásnyi út kb. 30 km-t jelent.

⁶A nganaszanok a folyót anyának hívják, az eredeti szövegben az anya szó augmentatív képzős alakja szerepel.

⁷Olvadáskor.

⁸A mondottak szerint.

⁹A dél szó megegyezik az ajtó szóval.

¹⁰Nagyon megsértettek engem.

DIE LEGENDE ÜBER DEN SCHAMANENSEE

BEÁTA B. NAGY

Verfasserin hat die Legende über den Schamanensee im September 1994 von A. Č. Momde aufgezeichnet, der 1945 in Ust'-Avam geboren wurde. Der See befindet sich in der Nähe eines rechtseitigen Nebenflusses der Dudipta. Die nächstliegende Siedlung ist Pajturma.